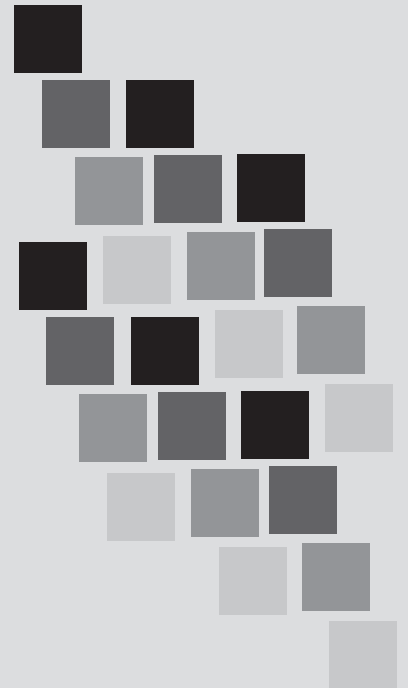

कक्षा X की पाठ्यपुस्तकों में
पुनर्संयोजित पाठ्य सामग्री की सूची

List of Rationalised Content in
Textbooks for Class X

دسویں جماعت کے لیے توجیہ شدہ
درسی کتب کی فہرست

For Free Distribution

© NCERT
not to be republished

कक्षा X की पाठ्यपुस्तकों में
पुनर्संयोजित पाठ्य सामग्री की सूची

**List of Rationalised Content in
Textbooks for Class X**

دسویں جماعت کے لیے توجیہ شدہ
درسی کتب کی فہرست

विद्यया ऽ मृतमश्नुते

एन सी ई आर टी
NCERT

राष्ट्रीय शैक्षिक अनुसंधान और प्रशिक्षण परिषद्
NATIONAL COUNCIL OF EDUCATIONAL RESEARCH AND TRAINING

May 2022
Jyestha 1944

PD 100T BS

**©National Council of Educational
Research and Training, 2022**

Published at the Publication Division, by the Secretary, National Council of Educational Research and Training, Sri Aurobindo Marg, New Delhi 110 016 and printed at Pushpak Press Private Limited, B-3/1, Okhla Industrial Area, Phase-II, New Delhi 110 020

CONTENTS

LANGUAGE BOOKS

1055	क्षितिज भाग-2	5
1056	कृतिका भाग-2	5
1057	स्पर्श भाग-2	5
1058	संचयन भाग-2	5
1061	शेमुषी द्वितीयो भाग: (संस्कृत)	6
1075	अभ्यासवान् भव (संस्कृत)	6
1059	First Flight – Course-B	6
1060	Footprints without Feet – Course-B	6
1076	Words and Expressions-II	6
5012	نوائے اردو (Nawa-e-Urdu)	7
5019	گلزار اردو (Gulzar-e-Urdu)	7
5022	جان پہچان (Jaan Pahchan)	8
5023	دور پاس (Door Pass)	8
5024	سب رنگ (Sub Rang Urdu)	9

हिंदी माध्यम

1063	गणित	11
1065	विज्ञान	12
1067	भारत और समकालीन विश्व-2	14
1069	समकालीन भारत-2	14
1071	आर्थिक विकास की समझ	15
1073	लोकतांत्रिक राजनीति-2	15

ENGLISH MEDIUM

1062	Mathematics	17
1064	Science	18
1066	India and the Contemporary World-II	20
1068	Contemporary India-II	20
1070	Understanding Economic Development	21
1072	Democratic Politics-II	21
1077	Health and Physical Education	21

اردو میڈیم

5013	ریاضی (Riyazi)	23
5014	سائنس (Science)	24
5015	ہندوستان اور عصری دنیا (Hindustan Aur Asri Duniya)	25
5016	معاشی ترقی کی سمجھ (Maashi Taraqqi ki Samajh)	25
5017	عصری ہندوستان-II (Asri Hindustan-II)	26
5018	جمہوری سیاست (Jamhuri Siyasat-II)	27

LANGUAGE BOOKS

1055 – क्षितिज भाग-2

अध्याय का नाम	पृष्ठ सं.	हटाया गया विषय/अध्याय
अध्याय 3 — देव – पाँयनि नूपर	19–25	संपूर्ण अध्याय
अध्याय 7 — गिरिजाकुमार माथुर – छाया मत छूना	44–48	संपूर्ण अध्याय
अध्याय 8 — ऋतुराज – कन्यादान	49–51	संपूर्ण अध्याय
अध्याय 13 — सर्वेश्वर दयाल सक्सेना – मानवीय करुणा की दिव्य चमक	83–90	संपूर्ण अध्याय
अध्याय 15 — महावीर प्रसाद द्विवेदी – स्त्री शिक्षा के विरोधी कुतर्कों का खंडन	103–113	संपूर्ण अध्याय

1056 – कृतिका भाग-2

अध्याय	पृष्ठ सं.	हटाया गया विषय/अध्याय
जॉर्ज पंचम की नाक	10–16	संपूर्ण अध्याय
एही ठैयाँ झूलनी हेरानी हो रामा	31–41	संपूर्ण अध्याय

1057 – स्पर्श भाग-2

अध्याय	पृष्ठ सं.	हटाया गया विषय/अध्याय
बिहारी	13–17	संपूर्ण अध्याय
महादेवी वर्मा	31–35	संपूर्ण अध्याय
अंतोन चेखव	99–108	संपूर्ण अध्याय

1058 – संचयन भाग-2

पुस्तक में कोई परिवर्तन नहीं

1061 – शेरुषी दुवलतीरु डरररु (सररुकरु)

अधुतरु करु नरुडरु	डूरुठ सरु.	हरुतरुतरु वरुषुडरु/अधुतरु
वुतरुतरुडरु: सरुवुदरु डरुथुडरु: / 3	22-29	सरुडूरुणु अधुतरु
डुररुणुडरुडुडरुडरु डुररुडरु: सुहरुदु / 11	90-98	सरुडूरुणु अधुतरु

1075 – अडुतरुसरुवरुनु डरुव (सररुकरु)

डुरुसुतकरु डुडु कुडुडु डरुवरुतरुन नरुडुडु

1059 – FIRST FLIGHT – COURSE-B

Chapter	Page No.	Dropped Topics/Chapter
Chapter 5: The Hundred Dresses I	63-72	Full chapter
Chapter 6: The Hundred Dresses II	73-84	Full chapter
Chapter 6: Poem, Animals	83-85	Full chapter

1060 – FOOTPRINTS WITHOUT FEET – COURSE-B

Chapter	Page No.	Dropped Topics/Chapter
The Hack Driver	47-53	Full chapter

1076 – WORDS AND EXPRESSIONS-II

Chapter	Page No.	Dropped Topics/Chapter
Unit 5	57-70	Full unit
Unit 6	71-83	Full unit

5012 - نوائے اردو

باب	صفحہ نمبر	ترمیم (ہٹائے گئے عنوانات/ ابواب)
باب 3 بھیک	29-37	مکمل باب
باب 6 چوری اور اس کا کفارہ	59-67	مکمل باب
باب 9 چلبست لکھنوی	80-89	مکمل باب
باب 10 اشتہارات 'ضرورت نہیں ہے' کے	90-96	مکمل باب
باب 22 آندھی	151-154	مکمل باب
باب 25 اک حلقہ زنجیر تو زنجیر نہیں	164-167	مکمل باب

5019 - گلزار اردو

باب	صفحہ نمبر	ترمیم (ہٹائے گئے عنوانات/ ابواب)
باب 7 سخی	53-59	مکمل باب
باب 8 من کا طوطا	60-68	مکمل باب
باب 9 دو شالہ	69-74	مکمل باب
باب 11 مرزا چپاتی	85-94	مکمل باب

5022 - جان پہچان

باب	صفحہ نمبر	ترمیم (ہٹائے گئے عنوانات/ ابواب)
باب 4 قول کا پاس	17-23	کامل باب
باب 6 پانی کی آلودگی	27-31	کامل باب
باب 8 رباعیات	36-38	کامل باب
باب 11 غزل	50-52	کامل باب
باب 20 اوتی	96-102	کامل باب

5023 - دُور پاس

باب	صفحہ نمبر	ترمیم (ہٹائے گئے عنوانات/ ابواب)
باب 2 کھاڑی کی کھجڑی	6-10	کامل باب
باب 6 شمارک مچھلی	26-30	کامل باب
باب 10 کنواں بیچا ہے کنویں کا پانی نہیں	45-48	کامل باب
باب 15 غزل	69-71	کامل باب

مکمل باب	76-79	باب 17 شہد کی مکھی
مکمل باب	85-87	باب 19 رباعیات

5024 - سب رنگ

باب	صفحہ نمبر	ترمیم (ہٹائے گئے عنوانات/ ابواب)
کوئی تبدیلی نہیں		

हिंदी माध्यम

पाठ्यपुस्तकों में पाठ्य सामग्री का पुनर्संयोजन

कोविड-19 महामारी को देखते हुए, विद्यार्थियों के ऊपर से पाठ्य सामग्री का बोझ कम करना अनिवार्य है। राष्ट्रीय शिक्षा नीति, 2020 में भी विद्यार्थियों के लिए पाठ्य सामग्री का बोझ कम करने और रचनात्मक नज़रिए से अनुभवात्मक अधिगम के अवसर प्रदान करने पर जोर दिया गया है। इस पृष्ठभूमि में, राष्ट्रीय शैक्षिक अनुसंधान एवं प्रशिक्षण परिषद् ने सभी कक्षाओं में पाठ्यपुस्तकों को पुनर्संयोजित करने की शुरुआत की है। इस प्रक्रिया में रा.शै.अ.प्र.प. द्वारा पहले से ही विकसित कक्षावार सीखने के प्रतिफलों को ध्यान में रखा गया है।

पाठ्य सामग्रियों के पुनर्संयोजन में निम्नलिखित बिंदुओं को ध्यान में रखा गया है —

- एक ही कक्षा में अलग-अलग विषयों के अंतर्गत समान पाठ्य सामग्री का होना;
- एक कक्षा के किसी विषय में उससे निचली कक्षा या ऊपर की कक्षा में समान पाठ्य सामग्री का होना;
- कठिनाई स्तर;
- विद्यार्थियों के लिए सहज रूप से सुलभ पाठ्य सामग्री का होना, जिसे शिक्षकों के अधिक हस्तक्षेप के बिना, वे खुद से या सहपाठियों के साथ पारस्परिक रूप से सीख सकते हों;
- वर्तमान संदर्भ में अप्रासंगिक सामग्री का होना।

इस पुस्तिका में विषयवार सारणी बनाकर विभिन्न विषयों से हटायी गई पाठ्य सामग्रियों के बारे में सूचित किया गया है, जिन्हें आकलन प्रक्रिया में शामिल नहीं किया जाना है।

1063 – गणित

अध्याय	पृष्ठ सं.	हटाया गया विषय/अध्याय
अध्याय 1 — वास्तविक संख्याएँ	2–8	1.2 यूक्लिड विभाजन प्रमेयिका
	17–22	1.5 परिमेय संख्याओं और उनके दशमलव प्रसारों का पुनर्ग्रमण
अध्याय 2 — बहुपद	36–41	2.4 बहुपदों के लिए विभाजन एल्गोरिथम
अध्याय 3 — दो चर वाले रैखिक समीकरण युग्म	43–50	3.2 दो चरों में रैखिक समीकरण युग्म 3.3 रैखिक समीकरण युग्म का ग्राफीया विधि से हल 3.4.3 वज्र-गुणन विधि
	64–76	3.5 दो चरों के रैखिक समीकरणों के युग्म में बदले जा सकने वाले समीकरण प्रश्नावली 3.7 (ऐच्छिक)
अध्याय 4 — द्विघात समीकरण	85–97	4.4 द्विघात समीकरण का पूर्ण वर्ग बनाकर हल
	101	पाठकों के लिए विशेष (बॉक्स)
अध्याय 6 — त्रिभुज	155–169	6.5 समरूप त्रिभुजों के क्षेत्रफल 6.6 पाइथागोरस प्रमेय अभ्यास 6.6 (ऐच्छिक)
	185–190	7.4 त्रिभुज का क्षेत्रफल प्रश्नावली 7.4 (ऐच्छिक)
अध्याय 8 — त्रिकोणमिति का परिचय	207–209	8.4 पूरक कोणों के त्रिकोणमितीय अनुपात
	213	प्रश्नावली 8.4 — 3
	215	सारांश — 6
अध्याय 9 — त्रिकोणमिति के कुछ अनुप्रयोग	216–217	9.1 भूमिका
	227	प्रश्नावली 9.1 — 16
अध्याय 11 — रचनाएँ	238–244	संपूर्ण अध्याय

अध्याय 12 — वृत्तों से संबंधित क्षेत्रफल	245–248	12.1 भूमिका 12.2 वृत्त का परिमाप और क्षेत्रफल – एक समीक्षा
	254–261	12.4 समतल आकृतियों के संयोजनों के क्षेत्रफल
अध्याय 13 — पृष्ठीय क्षेत्रफल और आयतन	273–284	13.4 एक ठोस का एक आकार से दूसरे आकार में रूपांतरण 13.5 शंकु का छिन्नक प्रश्नावली 13.5 (ऐच्छिक)
अध्याय 14 — सांख्यिकी	316–322	14.5 संचयी बारंबारता बंटन का आलेखीय निरूपण
अध्याय 15 — प्रायिकता	323–324	15.1 भूमिका
	341–342	प्रश्नावली 15.2 (ऐच्छिक)
उत्तरमाला	382–384	अभ्यास के उत्तर
	386–387	
	388	
	391–396	
	398	
	400	

1065 – विज्ञान

अध्याय	पृष्ठ सं.	हटाया गया विषय/अध्याय
अध्याय 5 — तत्वों का आवर्त वर्गीकरण	88–102	संपूर्ण अध्याय

अध्याय 9 — आनुवंशिकता एवं जैव विकास (अध्याय का नाम बदलकर 'आनुवंशिकता' कर दिया गया है)	161-173	(चार बॉक्स आइटम) <ul style="list-style-type: none"> • चार्ल्स रॉबर्ट डार्विन • पृथ्वी पर जीवन की उत्पत्ति • जीवाश्म एक के बाद एक परत कैसे बनाते हैं? • आणविक जातिवृत्त 9.3 विकास 9.3.1 एक दृष्टांत 9.3.2 उपार्जित एवं आनुवंशिक लक्षण 9.4 जाति उद्भव 9.5 विकास एवं वर्गीकरण 9.5.1 विकासीय संबंध खोजना 9.5.2 जीवाश्म 9.5.3 विकास के चरण 9.6 विकास को प्रगति के समान नहीं मानना चाहिए 9.6.1 मानव विकास
अध्याय 11 — मानव नेत्र तथा रंगबिरंगा संसार	208, 209 और 218	(दो बॉक्स आइटम) <ul style="list-style-type: none"> • दृष्टि तंत्र के किसी भी भाग के क्षतिग्रस्त होना... • दृष्टि के लिए हमारे दो नेत्र क्यों हैं, केवल एक ही क्यों नहीं? 11.6.3 सूर्योदय तथा सूर्यास्त के समय सूर्य का रंग
अध्याय 12 — विद्युत	223	(एक बॉक्स आइटम) <ul style="list-style-type: none"> • तार के भीतर आवेशों का प्रवाह
अध्याय 13 — विद्युत धारा के चुंबकीय प्रभाव	259-264	(एक बॉक्स आइटम) <ul style="list-style-type: none"> • माइकेल फैराडे 13.4 विद्युत मोटर 13.5 वैद्युतचुंबकीय प्रेरण 13.6 विद्युत जनित्र
अध्याय 14 — ऊर्जा के स्रोत	271-287	संपूर्ण अध्याय
अध्याय 16 — प्राकृतिक संसाधनों का संपोषित प्रबंधन	298-314	संपूर्ण अध्याय

1067 – भारत और समकालीन विश्व-2

पुस्तक में कोई परिवर्तन नहीं

1069 – समकालीन भारत-2

अध्याय	पृष्ठ सं.	हटाया गया विषय/अध्याय
अध्याय 1 — संसाधन एवं विकास	2, 3, 12, 13	संसाधनों के प्रकार, बॉक्स में दी गई जानकारी
अध्याय 2 — वन एवं वन्य जीव संसाधन	16,17, 18, 19, 20	भारत में वनस्पति और जीवों पर द्वितीय अनुच्छेद से आगे तक हटाया गया, बॉक्स जानकारी, चित्र 2.1 और 2.2
अध्याय 4 — कृषि	46–48	कृषि की राष्ट्रीय अर्थव्यवस्था, रोज़गार और उत्पादन में योगदान, वैश्वीकरण का कृषि पर प्रभाव
अध्याय 6 — विनिर्माण उद्योग	68, 70, 72, 73, 75, 76, 77, 78	राष्ट्रीय अर्थव्यवस्था में उद्योगों का योगदान, औद्योगिक अवस्थिति, सूती वस्त्र (भारत जापान... प्रतिस्पर्धा आदि), जूट वस्त्र (इस उद्योग की... प्रदान किया है), चीनी उद्योग (इस उद्योग की प्रमुख... न कर पाना), लौह इस्पात उद्योग (वर्ष 2019 में... देश भी चीन है); (यद्यपि भारतीय संसार... की आवश्यकता है), सीमेंट उद्योग (पहला सीमेंट उद्योग... किये जा रहे हैं) और क्रियाकलाप (पृष्ठ संख्या 73, 76 और 77), तालिका 6.1, चित्र 6.1, 6.2 और 6.5
परिशिष्ट-ख	99–100	परिशिष्ट II

1071 – आर्थिक विकास की समझ

पुस्तक में कोई परिवर्तन नहीं

1073 – लोकतांत्रिक राजनीति-2

अध्याय	पृष्ठ सं.	हटाया गया विषय/अध्याय
आपके लिए एक चिट्ठी	(v)	इसी अध्याय... संबद्ध है और आठवें अध्याय एवं इसमें आज के दौर... किया गया है — हटाया गया
अध्याय 3 — लोकतंत्र और विविधता	29–38	संपूर्ण अध्याय
अध्याय 4 — जाति, धर्म और लैंगिक मसले	46, 48 और 49	चित्र — हटाए गए
अध्याय 5 — जन संघर्ष और आंदोलन	57–70	संपूर्ण अध्याय
अध्याय 6 — राजनितिक दल	76	पृष्ठ — हटाया गया
अध्याय 8 — लोकतंत्र की चुनौतियाँ	101–112	संपूर्ण अध्याय

ENGLISH MEDIUM

RATIONALISATION OF CONTENT IN THE TEXTBOOKS

In view of the COVID-19 pandemic, it is imperative to reduce content load on students. The National Education Policy 2020, also emphasises reducing the content load and providing opportunities for experiential learning with creative mindset. In this background, NCERT has undertaken the exercise to rationalise the textbooks across all classes. Learning Outcomes already developed by the NCERT across classes have been taken into consideration in this exercise.

Contents of the textbooks have been rationalised in view of the following:

- Overlapping with similar content included in other subject areas in the same class
- Similar content included in the lower or higher class in same subject
- Difficulty level
- Content, which is easily accessible to students without much interventions from teachers and can be learned through children through self-learning or peer-learning
- Content, which is irrelevant in the present context

This booklet contains information in tabular form about subject-wise contents which have been dropped and hence are not to be assessed.

1062 – MATHEMATICS

Chapter	Page No.	Dropped Topics/Chapter
Chapter 1: Real Number	2–7 15–18	1.2 Euclid’s division lemma 1.5 Revisiting rational numbers and their decimal expansions
Chapter 2: Polynomials	33–37	2.4 Division algorithm for polynomials
Chapter 3: Pair of Linear Equations in Two Variables	39–46 57–69	3.2 Pair of linear equations in two variables 3.3 Graphical method of solution of a pair of linear equations 3.4.3 Cross-multiplication method 3.5 equation reducible to a pair of linear equations in two variables
Chapter 4: Quadratic Equations	76–88 91–92	4.4 Solution of a quadratic equation by completing the squares
Chapter 6: Triangles	141–144 144–154	6.5 Areas of similar triangles 6.6 Pythagoras theorem
Chapter 7: Coordinate Geometry	168–172	7.4 Area of a triangle
Chapter 8: Introduction to Trigonometry	187–190 193–194	8.4 Trigonometric ratios of complementary angles
Chapter 9: Some Applications of Trigonometry	195–196 205	9.1 Introduction

Chapter 11: Construction	216–222	11.1 Introduction 11.2 Division of a line segment 11.3 Construction of tangents to a circle 11.4 Summary
Chapter 12: Areas Related to Circles	223 224–226 231–238	12.1 Introduction 12.2 Perimeter and area of a circle — A review 12.4 Areas of combinations of plane figures
Chapter 13: Surface Areas and Volumes	248–252 252–259	13.4 Conversion of solid from one shape to another 13.5 Frustum of a cone
Chapter 14: Statistics	289–294	14.5 Graphical representation of cumulative frequency distribution
Chapter 15: Probability	295–296 311–312	15.1 Introduction Exercise 15.2 (Optional)
Answers	345–347 349–351 354–360 362	Answers of Exercises

1064 – SCIENCE

Chapter	Page No.	Dropped Topics/Chapter
Chapter 5: Periodic Classification of Elements	79–92	Full chapter

<p>Chapter: 9 Heredity and Evolution</p> <p>(Chapter name replaced with: Heredity)</p>	<p>147–158</p>	<p>Box item: Charles Robert Darwin Box item: Origin of life on earth Box item: How do fossils form layer by layer Box item: Molecular phylogeny 9.3 Evolution 9.3.1 An Illustration 9.3.2 Acquired and Inherited Traits 9.4 Speciation 9.5 Evolution and Classification 9.5.1 Tracing Evolutionary Relationships 9.5.2 Fossils 9.5.3 Evolution by Stages 9.6 Evolution Should Not Be Equated With ‘Progress’ 9.6.1 Human Evolution</p>
<p>Chapter: 11 The Human Eye and the Colourful World</p>	<p>188, 189, 196 and 197</p>	<p>Two box items:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Damage to or malfunction of any part of the visual system... • Why do we have two eyes for vision and not just one? <p>11.6.3 Colour of the Sun at Sunrise and Sunset</p>
<p>Chapter: 12 Electricity</p>	<p>201</p>	<p>Box item: ‘Flow’ of charges inside a wire</p>
<p>Chapter: 13 Magnetic Effects of Electric Current</p>	<p>232–237</p>	<p>Box item: Michael Faraday 3.4 Electric Motor 3.5 Electromagnetic Induction 3.6 Electric Generator</p>
<p>Chapter: 14 Sources of Energy</p>	<p>242–255</p>	<p>Full chapter</p>

Chapter: 16 Sustainable Management of Natural Resources	266–280	Full chapter
--	---------	--------------

1066 – INDIA AND THE CONTEMPORARY WORLD-II

No Changes

1068 — CONTEMPORARY INDIA-II

Chapter	Page No.	Dropped Topics/Chapter
Chapter 1: Resources and Development	2–3 11–12	Types of Resources, Box information
Chapter 2: Forest and Wildlife Resources	14–18	From second paragraph of 'Flora and Fauna in India' to 'The Himalayan Yew in Trouble', box information, Figs 2.1 and 2.2
Chapter 4: Agriculture	43–46	Contribution of agriculture to the national economy, employment and output, Impact of globalisation on agriculture
Chapter 6: Manufacturing Industries	64–66 68–69 71–73	Contribution of industry to national economy, paragraphs from cotton textiles (India exports... fibre industry), Jute textiles (Challenges... products), Sugar industry (Major... baggase), Iron Steel industry (In 2019... consumer of steel; Though... and discuss), Cement industry (Improvement... industry) and Activity (pg. 72), Table 6.1, Figs 6.1, 6.2 and 6.5

Appendix	93–94	Appendix II
----------	-------	-------------

1070 – UNDERSTANDING ECONOMIC DEVELOPMENT

No Changes

1072 – DEMOCRATIC POLITICS-II

Chapter	Page No.	Dropped Topics/Chapter
Chapter 3: Democracy and Diversity	29–38	Full chapter
Chapter 4: Gender, Religion and Caste	46–48 49	Images on page 46, 48 and 49
Chapter 5: Popular Struggles and Movements	57–70	Full chapter
Chapter 6: Political Parties	76	Full page
Chapter 8: Challenges to Democracy	101–112	Full chapter

1077 – HEALTH AND PHYSICAL EDUCATION

No Changes

اردو میڈیم

توجیہ شدہ مواد برائے درسی کتب

کووڈ-19 وبا کے پیش نظر طلباء پر مواد کا بوجھ کم کرنا ضروری ہے۔ قومی تعلیمی پالیسی 2020 بھی اس بات پر زور دیتی ہے کہ مواد کا بوجھ کم کیا جائے اور تخلیقی ذہن و فکر کی جلا کے ساتھ ساتھ تجرباتی آموزش کے مواقع فراہم کیے جائیں۔ اس پس منظر میں این سی ای آر ٹی نے تمام جماعتوں کی درسی کتب کے مواد کو از سر نو مرتب کرنے کی ذمہ داری قبول کی ہے۔ این سی ای آر ٹی نے تمام جماعتوں کے لیے جو آموزش حاصل تیار کیے ہیں، اس عمل میں ان کا بھی خیال رکھا گیا ہے۔

درج ذیل نکات کو پیش نظر رکھتے ہوئے درسی کتب کا توجیہ شدہ مواد پیش کیا گیا ہے:

- ایک ہی جماعت میں دیگر مضامین میں شامل یکساں مواد سے اور لپینگ
 - ایک ہی مضمون میں نجلی یا اعلیٰ جماعتوں میں شامل مواد کی یکسانیت
 - دشواری کی سطح
 - ایسا مواد جو اساتذہ کے ذریعے بغیر کسی مداخلت کے طلباء کی دسترس میں ہو اور جس کو طلباء خود آموزش یا ہم جماعت ساتھیوں کے ساتھ سیکھ سکتے ہوں۔
 - وہ مواد جو موجودہ سیاق و سباق میں اپنی معنویت کھو چکا ہو۔
- اس کتا۔ پچے میں مضمون کے لحاظ سے اُس مواد کے بارے میں معلومات کو جدول کی شکل میں پیش کیا گیا ہے جس کو ہٹایا گیا ہے اور جس کا اندازہ قدر (Assessment) نہیں کیا جائے گا۔

5013 - ریاضی

باب	صفحہ نمبر	ترمیم (ہٹائے گئے عنوانات/ ابواب)
باب 1 حقیقی اعداد	2-8 17-20	1.2 اقلیدس کا تقسیم معاونہ 1.5 مناطق اعداد اور ان کے عشری اظہار پر نظر ثانی
باب 2: کثیر رکنیاں	35-40	2.4 کثیر رکنیوں کا تقسیمی الگورتھم
باب 3 دو متغیر والی خطی مساواتوں کے جوڑے	43-49 49-50	3.2 دو متغیر خطی مساواتوں کے جوڑے ”خطی مساواتوں کے جوڑوں کا گرافنی حل“ کے ابتدائی پانچ اقتباسات
	64-71 71-75	3.4.3 تزچی ضرب کا طریقہ 3.5 دو متغیر والی خطی مساواتوں کے جوڑوں میں تحلیل ہونے والی مساواتیں
	76	مشق 3.7 (اختیاری)
باب 4 دو درجی مساواتیں	87-99	4.4 دو درجی مساواتوں کا حل مربع کو مکمل کر کے
باب 6 مثالث	157-160 161-169 170-172	6.5 مشابہ مثلثوں کا رقبہ 6.6 فیثا غورث کا مسئلہ مشق 6.6 (اختیاری)
باب 7 مختص جیومیٹری	188-192 192-193	7.4 مثلث کا رقبہ مشق 7.4 (اختیاری)
باب 8 ٹرگنومیٹری کا تعارف	210-213	8.4 تختی زاویوں کے لیے ٹرگنومیٹرک نسبتیں
باب 9 ٹرگنومیٹری کے کچھ استعمال	219-220	9.1 تعارف
باب 11 عملی بناوٹ	242-249	مکمل باب
باب 12 دائرہ سے متعلق رقبہ	250 251-253 259-265	12.1 تعارف 12.2 دائرہ کا محیط اور رقبہ - ایک نظر ثانی 12.4 مستوی شکلوں کے اجماع کا رقبہ

13.4 ٹھوس اشیا کا ایک شکل سے دوسری شکل میں تبدیل ہونا	277-280	باب 13 سطحی رقبہ اور حجم
13.5 مخروط کا سسٹم	280-285	
مشق 13.5 (اختیاری)	286-287	
14.5 مجموعی تعداد کا گرافنی اظہار	316-321	باب 14 شماریات
15.1 تعارف	323-324	باب 15
مشق 15.2 (اختیاری)	341-342	احتمال
مشقوں کے جوابات	379-386 390-399	جوابات / اشارے

5014 - سائنس

ترمیم (ہٹائے گئے عنوانات/ ابواب)	صفحہ نمبر	باب
مکمل باب	89-104	باب 5 عناصر کی دوری درجہ بندی
درج ذیل باکس آؤٹس چارلس رابرٹ ڈارون زمین پر زندگی کی ابتدا فوسل کس طرح پرت در پرت بنتے ہیں؟ سالماتی نسلی ارتقاء 9.3 ارتقاء 9.4 انواعیت 9.5 ارتقاء اور درجہ بندی 9.6 ارتقاء کو ترقی سے تعبیر نہیں کیا جانا چاہیے	165-177	باب 9 توریت اور ارتقاء

دو باکس آئٹم a. بصری نظام کے کسی بھی حصے میں کسی طرح کا نقصان b. بصارت کے لیے ہمارے پاس ایک کے بجائے دو آنکھیں کیوں ہوتی ہیں؟ 11.6.3 طلوع آفتاب اور غروب آفتاب کے وقت سورج	211-212 220-221	باب 11 انسانی آنکھ اور رنگ بھری دنیا
ایک باکس آئٹم تار کے اندر چارجوں کا بہاؤ	226	باب 12 برق
باکس آئٹم مائیکل فیراڈے 13.4 برقی موٹر 13.5 برقی مقناطیسی امالیت 13.6 برقی جزیٹ	260-265	باب 13 برقی رو کے مقناطیسی اثرات
مکمل باب	270-285	باب 14 توانائی کے ذرائع
مکمل باب	297-313	باب 16 قدرتی وسائل کا پائیدار نظام

5015 - ہندوستان اور عصری دنیا

باب	صفحہ نمبر	ترمیم (ہٹائے گئے عنوانات/ابواب)
		کوئی تبدیلی نہیں

5016 - معاشی ترقی کی سمجھ

باب	صفحہ نمبر	ترمیم (ہٹائے گئے عنوانات/ابواب)
		کوئی تبدیلی نہیں

5017 - عصری ہندوستان (حصہ دوم)

باب	صفحہ نمبر	ترمیم (ہٹائے گئے عنوانات/ ابواب)
باب 1 وسائل اور ترقی	2-3 13	وسائل کے اقسام باکس: ہندوستانی ماحول کی حالت
باب 2 جنگل اور جنگلاتی زندگی کے وسائل	16-21	”ہندوستان میں نباتات اور حیوانات“ کا دوسرا پیرا گراف بعض تخمینے بتاتے ہیں.... کا کیا ہوگا۔ غائب ہوتے جنگلات ایشیائی چیتا: کہاں چلے گئے یہ؟ کیا جنگلات کے ضمن میں.....
		مشکلوں میں گھرا ہالیائی ایو شکل 2.1، شکل 2.2
باب 4 زراعت	50-53	قومی معیشت، روزگار اور مجموعی پیداوار میں زراعت کا حصہ، زراعت پر عالم کاری
باب 6 سامان تیار کرنے والی صنعتیں	74-75 77-79	قومی اقتصادیات میں صنعت کا تعاون، صنعتی محل وقوع کے پیرا گراف اور شکل 6.1 و 6.2 پہلے اقتباس سے لے کر چوتھے اقتباس تک (ہندوستان جاپان کو..... بھی ہیں۔) سیکشن ”جوٹ پارچہ بانی“ کا آخری اقتباس (اگرچہ اس صنعت..... فراہم کیا ہے۔) ”شکر کی صنعت“ کا تیسرا پیرا گراف (صنعت کے سامنے..... ضرورت ہے۔) ”لوہے اور اسٹیل کی صنعت“ کا چوتھا پیرا گراف (ہندوستان میں..... گرام ہے۔)

NOTES

© NCERT
not to be republished

पढ़ूँगी, बढ़ूँगी, सपनों के आसमान में
ऊँची उड़ूँगी, बस मौका चाहिए मुझे,
अपनी राह खुद चुनूँगी

RATIONALISATION OF CONTENT IN THE TEXTBOOKS

In view of the COVID-19 pandemic, it is imperative to reduce content load on students. The National Education Policy 2020, also emphasises reducing the content load and providing opportunities for experiential learning with creative mindset. In this background, NCERT has undertaken the exercise to rationalise the textbooks across all classes. Learning Outcomes already developed by the NCERT across classes have been taken into consideration in this exercise.

Contents of the textbooks have been rationalised in view of the following:

- Overlapping with similar content included in other subject areas in the same class
- Similar content included in the lower or higher class in same subject
- Difficulty level
- Content, which is easily accessible to students without much interventions from teachers and can be learned through children through self-learning or peer-learning
- Content, which is irrelevant in the present context

This booklet contains information in tabular form about subject-wise contents which have been dropped and hence are not to be assessed.

UN1000

विद्या ऽ मृतमश्नुते

एन सी ई आर टी
NCERT

राष्ट्रीय शैक्षिक अनुसंधान और प्रशिक्षण परिषद्
NATIONAL COUNCIL OF EDUCATIONAL RESEARCH AND TRAINING